

ВІСНИК ЦЕНТРУ®

Україна готується посилити переслідування наркозалежних замість поліпшити лікування

Визначення ступеня тяжкості злочинів, пов'язаних з обігом наркотиків, ґрунтується на даних таблиць наркотичних речовин, затверджених Міністерством охорони здоров'я. Обсяги речовин, за незаконне зберігання яких настає кримінальна відповідальність, в Україні суттєво менші за відповідні норми більшості розвинених демократичних країн. Ця різниця сприяє тому, що порівняно з іншими країнами в Україні переважно карають за вживання замість контрабанди та розповсюдження наркотиків. Віднедавна Україна планує ще більше посилити криміналізацію хворих на наркотичну залежність

У липні 2005 року стало відомо про підготовку до затвердження наказу МОЗ "Про внесення змін до таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу". Проект передбачає суттєве зменшення дозволених обсягів зберігання наркотичних речовин. Це призведе до посилення тиску на хворих на наркотичну залежність і загрожуватиме загостренням проблеми ВІЛ/СНІДу, погіршенням криміногенної ситуації та іншими негативними явищами. Численні громадські організації привернули увагу урядовців і суспільства до негативних наслідків запропонованої зміни. Проте кампанія не призвела до скасування чи перегляду проекту наказу, тому представники правозахисних і громадських організацій, включно з МЦПД, у вересні вдруге звернулися до влади з проханням відхилити проект наказу та створити робочу групу з представниками усіх зацікавлених сторін для адекватного вирішення питання.

У світі відмовляються від репресій щодо наркозалежних "Таблиці невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу" мають вирішальне значення для віднесення тієї чи іншої дії, пов'язаної з обігом наркотиків, до протиправної та суспільно небезпечної. Згідно із встановленими у таблиці нормативами, за незаконне зберігання недозволених речовин може настати кримінальна (ст. 309 ККУ) або адміністративна (ст. 44 КУпАП)

відповідальність. Останню редакцію таблиць було затверджено у серпні 2000 року. Одночасно затверджено великі та особливо великі розміри наркотиків, які також впливають на кваліфікацію інших видів злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків (контрабанда, збут, розкрадання наркотиків та ін.).

Міжнародні та неурядові організації, що займаються вирішенням проблем, пов'язаних з наркоманією, не раз висловлювали пропозиції про необхідність підвищення порога, з якого наставатиме кримінальна відповідальність за незаконне зберігання наркотиків, і його увідповіднення до загальноєвропейської практики. У багатьох країнах Євросоюзу зберігання наркотиків для власних потреб де-юре або де-факто суттєво декриміналізовано. У результаті основні зусилля правоохоронних органів спрямовано на боротьбу саме з організованою наркозлочинністю, тобто з контрабандою наркотиків та їх збутом.

У Росії у травні 2004 року в результаті активних дій правозахисних і громадських

організацій ухвалено постанову уряду "Про затвердження розмірів середніх доз наркотичних засобів і психотропних речовин..." У комплексі з ухваленими раніше змінами до Кримінального кодексу РФ поріг, з якого наставала кримінальна відповідальність, практично збільшено вдвідесятеро. Згодом під тиском представників правоохоронних органів Держдума Росії у першому читанні ухвалила законопроект із жорсткішими нормами щодо зберігання наркотиків. Утім, передбачається, що в результаті таких нововведень поріг, з якого наставатиме кримінальна відповідальність за зберігання наркотиків, зменшиться в середньому вдвічі. До 2004 року цей поріг в обох країнах був практично однаковий. Однак нині в Україні він менший у середньому вдвідесятеро. Тобто в Україні до кримінальної відповідальності притягують осіб за зберігання вдвідесятеро меншої кількості наркотиків, ніж у Росії.

В Україні основні зусилля правоохоронних органів спрямовано на протидію саме зберіганню наркотиків. Нині понад 65% виявлених злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків – це зберігання наркотичних засобів без мети збуту. До відповідальності притягують наркозалежних осіб, які змушені купувати та зберігати наркотичні речовини через свій хворобливий стан для власного вживання. Водночас викриття тяжких кваліфікованих наркозлочинів не перевищує 30% усієї кількості злочинів, пов'язаних з незаконним обігом

Таблиця 1. Малі (незначні) розміри наркотиків у деяких країнах ЄС та в Україні

Країна	Австрія	Кіпр	Нідерланди	Німеччина	Угорщина	Чехія	Україна
Наркотик							
Марихуана (cannabis)	до 20 г	до 30 г	5 г	6–30 г	Н/Д	20 цигарок	5 г
Героїн	3 г	до 10 г	0,5 г	0,5–1 г	до 0,6 г	до 1 г	0 г
Кокаїн	15 г	до 10 г	0,5 г	Н/Д	до 2 г	до 0,5 г	0,02 г
Амфетаміни	10 г	Н/Д	0,5 г	Н/Д	до 0,5 г	до 0,5 г	0,15 г

Джерела: МОЗ України, Європейський центр моніторингу наркотиків і наркозалежності <http://www.emcdda.eu>

наркотиків. У загальній структурі злочинів, пов'язаних зі зберіганням наркотиків, переважну більшість становлять злочини, пов'язані з незаконним зберіганням наркотиків у кількості, що межує з незначною, наприклад: 6 г марихуани, 0,11 г ацетильованого або 0,55 г екстракційного опію, 0,0005 г героїну, 0,016 г амфетаміну та ін.

В Україні планується посилення репресій

Усупереч позиції неурядових організацій Комітет з контролю за наркотиками МОЗ замість підвищення порога, з якого починається кримінальна відповідальність за зберігання наркотиків без мети збуту, ініціює його кількаразове зниження. Підготовано й остаточно узгоджено з усіма зацікавленими міністерствами та державними органами влади проект Наказу МОЗ України "Про внесення змін до таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу". Характер запропонованих змін свідчить, що проект наказу спрямовано на посилення кримінального переслідування наркозалежних. Його головною мішенню є пересічні споживачі наркотиків, а не організована наркозлочинність, що суперечить сучасній європейській практиці. Внаслідок ухвалення запропонованих змін кожен пересічний споживач наркотиків може бути притягнений до кримінальної відповідальності за зберігання наркотиків у кількості, що на порядок менша за середню добову дозу споживання.

На думку Всеукраїнської ради безпеки прав і захисту пацієнтів, такі зміни призведуть до обмеження доступу до допомоги людям, які страждають на онкологічні захворювання, літнім пацієнтам і людям на прикінцевих стадіях ВІЛ-інфекції, які потребують наркотичних анальгетиків для подолання больового синдрому та патронажної опіки.

Можна з великою ймовірністю передбачити, що ухвалення запропонованих у проекті Наказу змін до таблиць граничних розмірів наркотиків жодним чином не вплине на діяльність організованих злочинних наркогруповань та окремих збувальників наркотиків, які безпосередньо відповідальні за зростання наркотизації українського суспільства. Водночас ці зміни призведуть до суттєвого збільшення кількості хворих наркозалежних осіб, яких замість залучення до легального лікування від наркозалежності притягують до кримінальної відповідальності та, як наслідок, до застосування покарання у вигляді позбавлення волі.

Репресивна політика неефективна

Як свідчать численні дослідження, у ситуаціях надмірно жорсткого законодавства поведінка споживачів ін'єкційних наркотиків стає ризиковішою, збільшується кількість випадків передозувань, спільного використання шприців, що призводить до поширення ВІЛ/СНІДу та зростання смертності.

На думку фахівців основними наслідками ухвалення запропонованих наказом МОЗ змін будуть:

- збільшення кількості порушених кримінальних справ та ув'язнених наркозалежних осіб;
- подальша маргіналізація наркозалежних;
- зниження охоплення програмами зменшення шкоди споживачів ін'єкційних наркотиків, збільшення рівня поширення ВІЛ/СНІДу серед цієї категорії осіб;
- погіршення криміногенної ситуації;
- подальше поширення ВІЛ/СНІДу у перенавантажених пенітенціарних закладах;
- збільшення витрат з держбюджету (на слідство, суд, ув'язнення);
- подальше поширення корупції серед правоохоронців (оперативники, слідчі, прокурорські працівники), суддів і лікарів.

Аргументи проти запропонованого Наказу викладено у відкритому зверненні Всеукраїнської благодійної організації "Всеукраїнська асоціація зменшення шкоди" до Міністерства охорони здоров'я та Комітету з контролю за наркотиками у липні 2005 року. Звернення підтримали два профільні комітети Національної координаційної ради з питань запобігання поширенню ВІЛ/СНІДу: Комітет захисту прав людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом, та вразливих груп і Комітет з питань роботи з уразливими групами. У вересні 2005 року ці комітети повторно звернулися до українського уряду та зацікавлених органів державної влади з відповідним зверненням щодо необхідності відхилення проекту наказу МОЗ і пропозицією про включення експертів громадських і міжнародних організацій для розроблення адекватної наявній наркоситуації "Таблиці розмірів...", що відповідатиме загальноприйнятій світовій практиці у сфері протидії незаконному обігу наркотиків. ■

Дані, наведені у статті, представлено фахівцем з питань політики та адвокації Міжнародного флянсу з ВІЛ/СНІДу в Україні, заступником голови Комітету

захисту прав людей, які живуть з ВІЛ/СНІДом, та вразливих груп Павлом Скалою на круглому столі "Державна наркополітика: актуальні питання та шляхи реформування", що відбувся 21 вересня 2005 року в Міжнародному центрі перспективних досліджень.

За додатковою інформацією звертайтеся, будь ласка, до Андрія Беги за телефоном (044) 484-4400 та електронною поштою abega@icps.kiev.ua.

У Росії публічна політика на практиці неможлива – розвивається теорія

Представники російських неурядових організацій і недержавних аналітичних центрів визнають неможливість повноцінного розвитку публічної політики в Росії через відсутність реальної політичної конкуренції та вільних політичних виборів. Це зазначили учасники конференції "Центри публічної політики і фабрики думок у країнах колишнього СРСР і Східної Європи", яка відбулася у Пушкіному під Санкт-Петербургом 22–24 вересня 2005 року. Росіяни представили результати успішних проектів на міському рівні, але визнали неможливість співпраці з владою на центральному рівні. Реальні проекти співпраці з владою та можливість впливати на процеси ухвалення рішень в Україні, представлені на конференції Міжнародним центром перспективних досліджень, викликали жвавий інтерес учасників конференції.

Натомість російські колеги багато в чому випереджають Україну в царині академічних досліджень з публічної політики. Такий висновок зробив заступник директора МЦПД з розвитку Володимир Нікітін: "Відставання України щодо академічної підтримки публічної політики можна оцінити за кількістю дисертацій і збірників статей, які видаються в Росії. Публічна політика є предметом досліджень у Російській академії наук, створено відповідні кафедри в низці університетів. Західні фахівці також визнають необхідність співпраці незалежних центрів публічної політики з академічним та університетським співтовариствами".

Конференція відбувалася в рамках проекту з дослідження стану публічної політики та центрів розвитку публічної політики в Литві, Росії, Чехії та Україні. За результатами проекту буде видано публікацію. Дослідження провадиться організаціями – учасниками міжнародної мережі недержавних аналітичних центрів із 17 країн Європи та Середньої Азії PASOS (<http://www.pasos.org/>).

вісник центру є щотижневою публікацією Міжнародного центру перспективних досліджень, що розповсюджується електронною поштою. Якщо ви хочете бути внесеним до списку розсилання бюлетеня, надішліть інформацію про себе на адресу: marketing@icps.kiev.ua, тел.: (044) 484-4410, факс: (044) 484-4402. Архів **вісника центру** зберігається за адресою: <http://visnyk.icps.kiev.ua/> Редактор **вісника центру** Євген Шульга (shulha@icps.kiev.ua), тел.: (044) 484-4400. Передрук матеріалів дозволено з відома Центру.